

Behoeftte aan kennis en ervaring bij leerkrachten

Herkenning en erkenning van (hoog)begaafde leerlingen

Anouke Bakx & Lianne Hoogeveen

Bij passend onderwijs wordt gedacht aan leerlingen die andere onderwijsbehoeften hebben dan 'gemiddeld'. Door bijvoorbeeld leer- of gedragsproblemen hebben zij extra of andere begeleiding nodig. We zijn in Nederland behoorlijk goed in het begeleiden van leerlingen die extra aandacht nodig hebben om goed mee te kunnen komen¹. Waar we nog winst kunnen behalen, is het passend begeleiden van leerlingen met een ontwikkelingsvoorsprong, of leerlingen met kenmerken van (hoog)begaafdheid.

Het passend kunnen begeleiden van (hoog)begaafde leerlingen start bij het herkennen van kenmerken van (hoog)begaafdheid. Hoe eerder signalen van een mogelijke ontwikkelingsvoorsprong worden herkend, hoe sneller er gezocht kan worden naar een goede afstemming tussen wat de leerling nodig heeft en de begeleiding die geboden kan worden. De kenmerken van (hoog)begaafdheid die inmiddels redelijk gangbaar zijn binnen de (wetenschappelijke) literatuur zijn: een hoog cognitief potentieel, creatief denkvermogen en (leer)motivatie voor onderwerpen die de leerling erg interesseren¹. Ook is er de laatste tijd steeds meer aandacht voor de intensiteit van waarnemen en beleven van (hoog)begaafde leerlingen², al zijn de meningen daar nog wat over verdeeld.

NAHIB

Nahib is altijd heel snel klaar met zijn werk. Soms om tureluurs van te worden: super snel, maar soms ook afgeraffeld, met fouten en slordig. Hij gaat elke week met plezier naar de plusgroep en werkt daar volgens de leerkracht uiterst gemotiveerd en komt met creatieve oplossingen. In de reguliere klas vindt de leerkracht het vaak een hele uitdaging om Nahib passend te kunnen begeleiden. Er zijn ook nog 28 andere leerlingen die begeleiding en aandacht nodig hebben.

Identificeren van kenmerken van (hoog)begaafdheid Om goed aan te kunnen sluiten bij zijn/haar ontwikkelbehoeften is het belangrijk om de leerling goed in beeld te hebben. Specifiek voor (hoog)begaafde leerlingen is het risico op onderpresteren. Niet dat niet-hoogbegaafde leerlingen niet kunnen onderpresteren. Een leerling met hoge intellectuele capaciteiten kan echter onderpresteren en tegelijkertijd nog voldoende prestaties leveren, of goede prestaties, of zelf zeer goede prestaties. De leerling voldoet aan de normen van de leeftijdsgroep maar presteert niet op het niveau dat mogelijk zou zijn. Probleem: de leerling leert niet. Onderpresteren bij (hoog)begaafde leerlingen kan ontstaan als een leerling onvoldoende uitgedaagd wordt, gedemotiveerd raakt, of als een (hoog)begaafde leerling zich prettig voelt bij het goed kunnen presteren zonder zich daar al te zeer voor in te spannen. Maar ook kan de leerling bang zijn om 'door de mand te vallen' als hij/zij een fout maakt en dan misschien niet meer als zo 'slim' gezien wordt of, de leerling wil juist niet gezien worden als 'slimme' leerling; willen de andere leerlingen dan nog wel met haar of hem omgaan?

ONDERPRESTEREN

(Hoog)begaafde leerlingen die onderpresteren, presteren niet naar vermogen en leren daardoor niet wat er nodig is om je ergens flink voor in te moeten

spannen. Er wordt dan niet echt een beroep gedaan op het leren plannen en organiseren van het werk (denk aan het ontwikkelen en oefenen van executieve functies) en ook leert een leerling dan niet echt omgaan met frustratie, als het leren niet meteen vanzelf gaat.

Het is niet vreemd dat onderpresteren bij deze leerlingen vaak niet herkend wordt³ en zij zelf dus niet herkend worden als leerlingen met kenmerken van (hoog)begaafdheid. Er ontstaat dan een mismatch tussen dat wat de leerling nodig heeft om zich goed te ontwikkelen en de leeromgeving. Zo'n mismatch kan leiden tot nog meer onderpresteren, maar ook tot een verminderd welbevinden of zelfs tot schooluitval⁴. (Hoog)begaafde leerlingen die extravert zijn, veel (complexe) vragen stellen aan de leerkracht en 'goed en snel werken' vallen waarschijnlijk meer op dan leerlingen die dat niet doen. Er zijn verschillende groepen leerlingen met begaafdheidskenmerken die we minder vaak of minder snel identificeren. Juist voor hen is ook de passende onderwijsomgeving van groot belang.

VERGETEN GROEPEN

Het is een behoorlijke uitdaging voor leerkrachten om de hoge capaciteiten van een leerling te herkennen. Die uitdaging wordt nog groter als het gaat om leerlingen wiens achtergrond minder geprivilegieerd is dan van de meeste leerlingen⁵. Het is niet moeilijk voor te stellen dat het vrij snel herkend wordt als Sophie, dochter van hoogopgeleide ouders, hoge capaciteiten heeft: waarschijnlijk wordt ze in de thuissituatie gestimuleerd en is de kans dat ze haar capaciteiten op school laat zien. En mocht dat niet zo zijn, dan zullen haar ouders waarschijnlijk met de leerkracht in gesprek gaan.

Hoe anders is dat bij leerlingen met een andere culturele achtergrond, helemaal als ze de Nederlandse taal (nog) niet heel goed beheersen. De kans dat ze worden opgemerkt is kleiner dan bij Sophie, net als de kans dat ouders aan de bel gaan trekken. Hier hebben de leerkracht en de school een grote verantwoordelijkheid, om te voorkomen dat onderwijs aan (hoog)begaafden elitair wordt (iets dat sommige mensen nog steeds verkondigen). Met name (hoog)begaafde leerlingen met een lagere economische achtergrond en leerlingen, waarbij naast hun hoge capaciteiten sprake is van een leer- en/of ontwikke-

lingsstoornis, zoals ADHD⁶, lopen het risico niet (h) erkend te worden.

Om recht te doen aan alle leerlingen, inclusief diegenen met (zeer) hoge capaciteiten, hebben we excellente leerkrachten nodig, met de benodigde kennis en vaardigheden. Hun verantwoordelijkheid is groot; zij kunnen zorgen dat passend onderwijs werkelijk passend is voor elke leerling, inclusief de leerlingen met hoge capaciteiten, ook als ze een minder 'gunstige' achtergrond hebben.

BRONNEN

1. Pfeiffer, S., Shaunessy-Dedrick, E., & Foley-Nicpon, M. (2018). *Handbook of giftedness and talent*. Washington: American Psychological Association.
2. Daniels, S., & Piechowski, M. (2009). *Living with intensity: understanding the sensitivity, excitability, and emotional development of gifted children, adolescents, and adults*. Scottsdale: Great Potential Press, Inc.
3. Hodge, K. A., & Kemp, C. R. (2006). Recognition of Giftedness in the Early Years of School: Perspectives of Teachers, Parents, and Children. *Journal for the Education of the Gifted*, 30(2), 164–204. <https://doi.org/10.4219/jeg-2006-259>.
4. Bakx, A. (2019). *Begaafde leerling zoekt leerkracht*. Oratie. Nijmegen: Radboud Universiteit.
5. Crawford, B.F., Snyder, K.E. & Adelson, J.L. (2019). Exploring obstacles faced by gifted minority students through Bronfenbrenner's bioecological systems theory. *High Ability Studies*, DOI: 10.1080/13598139.2019.1568231
6. McCoach, D. B., Siegle, D., & Rubenstein, L. D. (2020). Pay Attention to Inattention: Exploring ADHD Symptoms in a Sample of Underachieving Gifted Students. *Gifted Child Quarterly*, 64(2), 100–116. <https://doi.org/10.1177/0016986219901320>

ANOUCHE BAKX IS LECTOR GOED LERAARSHIP, GOED LEIDERSHIP BIJ FONTYS HOGESCHOOL KIND EN EDUCATIE EN BIJZONDER HOGLERAAR BEGAAFDHEID AAN DE RADOUD UNIVERSITEIT. ANOUCHE IS INITIATIEFNUMER VAN DE ONDERWIJS ONDERZOEKSWERKPLAATS POINT013: WWW.POINT013.NL.

LIANNE HOOGVEEN IS HOOFDOPLEIDER VAN DE RADOUD INTERNATIONAL TRAINING ON HIGH ABILITY (RITHA) EN COÖRDINATOR VAN EN DOCENT IN DE MASTER SPECIALISATIE 'GIFTED EDUCATION' VAN PEDAGOGISCHE WETENSCHAPPEN VAN DE RADOUD UNIVERSITEIT.

